

СУТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

© Леус М.М., 2008

Розглянуто особливості та значення іноземного інвестування в розвитку національної економіки. Основну увагу приділено проблемі класифікації іноземних інвестицій. Уточнено поняття іноземних інвестицій і доповнено перелік класифікаційних ознак.

In the article you can find special features and role of the foreign investment in the development of national economy. Besides the article characteries kinds and forms of the foreign investments, clarifies the idea foreign investments.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства важливим та актуальним питанням є розвиток інвестиційної діяльності, залучення та використання іноземних інвестицій. Майже всі країни світу спрямовують свої зусилля на підвищення інвестиційної привабливості іноземних інвестицій та збільшення їх обсягів в національну економіку.

Для економіки України дуже важливим є залучення іноземних інвестицій, як одного з найефективніших механізмів розвитку та діяльності вітчизняних підприємств. Необхідність залучення іноземних інвестицій передбачена зниженням інвестиційної активності вітчизняних підприємств, необхідністю технічної та технологічної модернізації як виробництва, так і всієї ринкової інфраструктури, потребами впровадження в усі сфери господарського механізму нових методів управління. І тому, оскільки питання іноземних інвестицій є важливим для економічного розвитку нашої держави, необхідність вивчення та дослідження основних видів та форм іноземного інвестування є дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень, в яких розглядається дана проблема. Сьогодні є низка публікацій вітчизняних та закордонних вчених-економістів, які присвячені дослідженню та аналізу класифікації іноземних інвестицій за основними ознаками. Серед них: А.Пересада, Д. Лук'яненко, С. Реверчук, Б. Губський, О. Мозговий, А.Пехник, В.Захожай, Р.Вернон, С.Гаймер, Р.Лакруа, У.Фішер. Аналіз їхніх робіт нами буде наведено у викладенні основного матеріалу дослідження.

Основна мета статті. Уточнити категорію “іноземні інвестиції” та “прямі іноземні інвестиції”, а також доповнити перелік класифікації іноземних інвестицій за основними ознаками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін “іноземні інвестиції”, як економічне явище, яке здавна привертало і привертає увагу вчених-економістів, неоднозначно та різнобічно тлумачиться у літературних джерелах.

За визначенням В.Г. Федоренка та В.Б. Захожая [5] іноземні інвестиції являють собою всі види цінностей, які вкладаються в об'єкти інвестиційної діяльності на території тієї чи іншої країни.

На нашу думку, у цьому визначенні доцільно було б вказати мету, заради якої здійснюється інвестування.

На думку Л.Н. Павлової, іноземні інвестиції являють собою всі види майнових і інтелектуальних цінностей, які вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку [7]. Вважати, що інвестування може здійснюватись тільки з метою отримання прибутку, є не зовсім правильним, оскільки вкладення коштів у об'єкти невиробничої сфери можна розглядати як засіб забезпечення нормального функціонування економіки.

Найприйнятнішим визначенням терміну “іноземні інвестиції”, є визначення, яке дано в Законі України “Про режим іноземного інвестування” (ст.1) : “Іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об’єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту “[3].

Однак, на думку професора В.М. Косака [6], не зовсім вдалим є визначення категорії “іноземні інвестиції” через категорію “цінності”, оскільки остання є ширшою і об’єднує також об’єкти, які не пов’язані з інвестуванням. Тому категорію “цінності” необхідно замінити конкретнішими об’єктами: гроші, цінні папери, майнові права тощо.

Підсумовуючи результати досліджень літературних джерел, визначення іноземних інвестицій можна сформулювати так: іноземні інвестиції – це грошові кошти, цінні папери, майно та майнові права, результати інтелектуальної діяльності, інші цінності, передбачені чинним законодавством, що вкладаються іноземними інвесторами в об’єкти інвестиційної діяльності, які не заборонені законом, з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Огляд та узагальнення літературних джерел дозволяють певним способом класифікувати іноземні інвестиції. Згідно із Законом України “Про режим іноземного інвестування” (ст.2) іноземні інвестиції можна здійснювати у вигляді:

- іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України;
- валюти України – при реінвестиціях в об’єкт первинного інвестування чи в будь-які інші об’єкти інвестування відповідно до законодавства України за умови сплати податку на прибуток (доходи);
- будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов’язаних з ним майнових прав;
- акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті;
- грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов’язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;
- будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, а також легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо;
- прав на здійснення господарської діяльності, а також права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;
- інших цінностей відповідно до законодавства України [3].

Таку класифікацію згідно з літературним джерелом [8] можна трактувати за типом інвестованих активів.

Згідно з чинним законодавством іноземні інвестори можуть здійснювати інвестиції в економіку України в таких формах:

- часткової участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств;
- створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю;
- придбання, не заборонене законами України, нерухомого чи рухомого майна, а також будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об’єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів;
- придбання самостійно або за участю українських юридичних чи фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України;

- придбання інших майнових прав;
- господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції;
- в інших формах, які не заборонені законами України, зокрема без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України.

Залежно від ступеня контролю над підприємством іноземні інвестиції поділяють на прямі та портфельні. Теоретичний аналіз прямих іноземних інвестицій почався ще в 60-х роках. На думку експертів Міжнародного валютного фонду (МВФ) та організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), інвестиції вважаються прямими, якщо здійснюються за межами національних кордонів з метою розширення виробництва товарів і послуг, закупівлі товарів для імпорту в країну базування або експорту в треті країни. Їх характерними ознаками є те, що інвесторові належить управлінський контроль над підприємствами, і вони виступають у формі акціонерного капіталу і коротко- та довгострокових міжфірмових позик [10]. Згідно з цим визначенням метою здійснення прямих інвестицій є виробництво товарів та їх переміщення між країнами. Тобто, тут основним критерієм є той факт, що прямі іноземні інвестиції передбачають здійснення підприємницької діяльності.

Однак інвестору з метою здійснення підприємницької діяльності необхідний контроль над підприємством. Прикладом підходу, який стосується прямих іноземних інвестицій, основним критерієм яких є наявність контролю інвестора над підприємством, є такі визначення:

1) прямі іноземні інвестиції – це, як правило, довгострокове капіталовкладення за кордон, яке здійснюється інвестором з метою отримання безпосереднього впливу на господарську діяльність підприємства, яке існує чи лише буде створене [12].

2) прямі іноземні інвестиції – це капіталовкладення за кордоном, які передбачають тією чи іншою мірою контроль інвестора за підприємством, у яке вони вкладені [10].

На нашу думку, термін “капіталовкладення” можна замінити, оскільки воно за своїм значенням є вужчим, ніж термін “інвестиції”.

3) прямі іноземні інвестиції – це інвестиції у підприємства, розташовані в одній країні, але ефективно контрольовані резидентами іншої країни [11].

На думку А.А. Пересади, прямими іноземними інвестиціями вважаються вкладення у підприємства, які перебувають за кордоном і забезпечують участь інвестора в управлінні підприємством та контроль за його діяльністю.

У літературі [1] прямі іноземні інвестиції сформульовані як основна форма експорту приватного капіталу, що забезпечує встановлення ефективного контролю і надає право безпосереднього розпорядження закордонною компанією.

У “Фінансовому словнику” [2] термін прямі іноземні інвестиції розглядається як вкладення капіталу, що забезпечують контроль інвестора над закордонними підприємствами чи компаніями.

Згідно з законодавством України прямими вважаються інвестиції, якщо іноземна інвестиція в статутному фонді підприємства (організації) становить не менше 10 відсотків.

Проаналізувавши літературні джерела та підсумовуючи результати досліджень, економічну суть поняття “прямі іноземні інвестиції” можна сформулювати так: прямі іноземні інвестиції – це вкладення іноземних інвесторів у передбачених законом формах, в підприємства (організації) будь-якої організаційно-правової форми, іноземна інвестиція в статутному фонді яких, за його наявності, становить не менше 10 відсотків, з метою отримання прибутку або досягнення корисного результату економічної діяльності.

Досліджуючи значення портфельних іноземних інвестицій, спостерігаємо, що у літературних джерелах теж існують різні тлумачення цієї категорії.

Так, на думку А.А. Пересади, портфельні іноземні інвестиції являють собою вкладення в акції зарубіжних підприємств (без придбання контрольного пакета), облігації та інші цінні папери іноземних держав, міжнародних валютно-кредитних організацій з метою отримання підвищеного доходу за рахунок податкових пільг, зміни валютного курсу тощо. Такі інвестиції не зумовлюють реального контролю інвестора над об'єктом інвестування.

У “Фінансовому словнику” портфельні іноземні інвестиції розглядаються як вкладення капіталу в акції закордонних підприємств (без придбання контрольного пакета), облігації та інші

цінні папери іноземних держав, міжнародних валютно-кредитних організацій [2].

У [1] портфельні інвестиції трактують, як капітальні інвестиції, які обмежують права інвестора щодо отримання прибутку (дивідендів) і не забезпечують контролю за закордонними компаніями.

Аналіз порівняння прямих і портфельних інвестицій наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз прямих і портфельних іноземних інвестицій [10]

Спільне	Особливості	
В основі лежить мотив отримання прибутку	Прямі іноземні інвестиції	Портфельні іноземні інвестиції
	Передбачають отримання контролю над підприємством, здійснення підприємницької діяльності	Відбувається лише перелив фінансових ресурсів з метою міжнародної диверсифікації, використання різниці процентних ставок чи відмінностей в оподаткуванні
	Інвестиції в майно, основні й оборотні засоби, ноу-хау, цінні папери тощо	Інвестиції лише в цінні папери
	Носять довготривалий характер і є менш ліквідними	Як правило мають недовготривалий характер і є більш ліквідними
	Разом з капіталом відбувається трансфер технологій менеджменту, технічних та економічних знань	За кордон відпливає лише капітал
	Мета: отримання прибутку на капітал, підприємницького прибутку, прямих і непрямих вигод від контролю над фірмою	Мета: отримання прибутку на капітал
	Передбачають, як правило, вищу рентабельність і ведуть до більш помітного відтоку прибутків з країни-реципієнта	Передбачають нижчу рентабельність
	Справляють безпосередній і довготривалий вплив на економіку приймаючої країни	Не справляють значного й довготривалого впливу на економіку приймаючої країни

Іноземні інвестиції можна класифікувати і за іншими ознаками [4].

За формою власності іноземні інвестиції поділяються на державні, приватні, міжнародних організацій, недержавних організацій, змішані.

За величиною іноземні інвестиції поділяють на малі (до 10 тис. дол.), середні (до 100 тис.дол.), великі (від 100 тис.дол).

За джерелом вкладення іноземні інвестиції поділяються на:

– первинні, які вкладаються іноземним інвестором в об'єкти інвестування приймаючої країни вперше;

– реінвестиції (активи, отримані іноземним інвестором у результаті господарчої діяльності на території приймаючої країни у вигляді доходів і спрямовані на розширення виробництва).

За метою інвестування доцільний такий поділ:

1) досягнення фінансової мети: отримання процентів за користування кредитом та іншими формами позикового капіталу;

2) приховані інвестиції – оформлені у вигляді інвестицій перетоку капіталу, наприклад, потоки капіталу між філіалами ТНК, наявний вивіз капіталу через цінні папери;

3) чорні інвестиції – кошти, отримані незаконно, походження яких не прослідковується.

За геополітичною спрямованістю: у розвинені країни; країни, що розвиваються; інтер-національні.

2) досягнення підприємницької мети: встановлення контролю над підприємством та отримання інформації про його діяльність;

КЛАСИФІКАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ		
<p>За типом інвестованих активів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – іноземна валюта; – національна валюта України; – цінні папери (акції, облігації тощо); – грошові вимоги та права на них; – майно (рухоме і нерухоме); – права інтелектуальної власності; – права на здійснення господарської діяльності; – інші активи (не заборонені законодавством). 	<p>За формою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – придбання частки існуючих українських підприємств; – створення спільних підприємств з українськими суб'єктами господарської діяльності; – придбання рухомого або нерухомого майна в Україні; – придбання в Україні цінних паперів та нематеріальних активів, що дають можливість контролю; – придбання прав на користування землею та природними ресурсами в Україні; – угоди про спільну господарську діяльність та розподіл продукції; – інші не заборонені законодавством форми. 	<p>За ступенем контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прямі; – портфельні
		<p>За джерелом вкладення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – первинні; – реінвестиції.
		<p>За геополітичною спрямованістю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвинені країни; – країни, що розвиваються; – інтернаціональні.
<p>За формою власності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – державні; – приватні; – міжнародних організацій; – недержавних організацій; – змішані. 	<p>За формами державних гарантій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гарантії від зміни законодавства; – гарантії, щодо незаконних дій державних органів та їхніх службових осіб; – гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; – гарантії переказу прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій; – інші гарантії. 	
<p>За метою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – досягнення фінансової мети; – досягнення підприємницької мети; – досягнення іншої мети . 		<p>За величиною:</p> <ul style="list-style-type: none"> – малі (до 10 тис.дол.); – середні (до 100 тис.дол.); – великі (більше 100 тис.дол.).
<p>За ступенем повернення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, що повертаються; – ризикові; – інвестиції, що не повертаються 	<p>За формою оформлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – явні інвестиції; – приховані інвестиції; – “чорні інвестиції”. 	
<p>За сферою вкладення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – АПК; – легка промисловість; – лісопромисловий комплекс; – машинобудування; – медична промисловість; – паливно– енергетичний комплекс; – транспортна інфраструктура; – інші сфери. 	<p>За ступенем повернення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, що повертаються; – ризикові; – інвестиції, що не повертаються. 	<p>За режимом оподаткування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – загальний режим оподаткування; – пільговий режим оподаткування: • податкові канікули; • інвестиційні знижки; • податковий кредит; • прискорена амортизація; • інвестиційні субсидії; інші.

3)досягнення іншої мети: встановлення впливу на суверенний об'єкт, санація міждержавних економічних зв'язків.

За формою оформлення:

1) явні інвестиції – юридично правильно оформлено вкладення капіталу;

За ступенем повернення: інвестиції, що повертаються (кредити, позики); ризикові (частка у власності капіталу); що не повертаються (технічна допомога міжнародних організацій)[1].

На нашу думку, доцільним буде доповнити вищенаведений перелік класифікацій іноземних інвестицій за такими ознаками: за сферою інвестування, за формою державних гарантій, за режимом оподаткування.

Приймаючи рішення про вкладення коштів і обираючи країну для реалізації інвестиційного проекту, для інвестора є важливим передбачити пріоритетну сферу для інвестування. Отже, можна запропонувати класифікацію іноземних інвестицій за сферою вкладення: агропромисловий комплекс, легка промисловість, лісопромисловий комплекс, машинобудування, медична промисловість, паливно-енергетичний комплекс, транспортна інфраструктура, зв'язок, хімічна і нафтохімічна промисловість, соціальна інфраструктура.

Держава-реципієнт повинна гарантувати іноземному інвестору захист його прав і інтересів, що декларуються в національних конституціях, законах про іноземні інвестиції і багатьох інших законодавчих і нормативних документах. Отже, доцільним буде виділення класифікації іноземних інвестицій за формами державних гарантій:

– гарантії від зміни законодавства;

– гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їхніх службових осіб;

– компенсацію і відшкодування збитків іноземним інвесторам, завданих їм внаслідок дій або бездіяльності державних органів чи їхніх службових осіб;

– гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності;

– гарантії переказу прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій.

– визначення порядку вирішення інвестиційних спорів.

За режимом оподаткування іноземні інвестиції можна класифікувати:

1) з загальним режимом оподаткування;

2) з пільговим режимом оподаткування:

– податкові канікули;

– інвестиційні знижки;

– податковий кредит;

– прискорена амортизація;

– інвестиційні субсидії;

– пільги непрямого оподаткування, зокрема знижені ставки мита.

Узагальнена класифікація іноземних інвестицій зображена у табл. 2.

Висновки. Іноземні інвестиції є важливими для теоретичних досліджень у міжнародній економіці. У цій статті були виконані дослідження літературних джерел, на основі яких було уточнено поняття іноземних інвестицій та прямих іноземних інвестицій, а також доповнено перелік класифікації іноземних інвестицій за такими ознаками: за сферою вкладення, за формою державних гарантій, за режимом оподаткування. Незважаючи на перелік розглянутих та запропонованих нами класифікаційних ознак, які наведені у табл. 2, він не вичерпує всього різноманіття видів іноземних інвестицій.

Дослідження класифікації іноземних інвестицій зрозуміло, що розвиток цього явища залежить від кількості і якості переваг, якими володіють фірми-інвестори, з одного боку, та куди скеровуються інвестиції, з іншого. Причому територіальні переваги мають вирішальний вплив на вид та форму іноземного інвестування.

1.Вовчак О.Д. Інвестування: Навч. посібник. – Львів: Новий Світ – 2000, 2007. – 544 с. 2. Загородній А.Г.,Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Вид-во “Центр Європи”, 1997, – 576 с. 3.Закон України “Про режим іноземного інвестування” від 19.03.1996р N 93/96-ВР зі змінами та доповненнями. 4. Захарін С.В. Механізм державного регулювання іноземного інвестування:Монографія /НАН України. Інститут економіки; відпов.редактор член-кор. НАНУ, д.е.н. Герасимчук М.С. – К., 2003. – 161 с. 5.Захожай В.Б.,

Федоренко В.Г. *Страховий та інвестиційний менеджмент*. – К.: МАУП, 2002. – 344с. 6. Косак В.М. *Правові засади іноземного інвестування в Україні*. – Львів: Центр Європи, 2005. – 223с. 7. Павлова Л.Н. *Фінанси підприємств: Підручник для вузів*. – М.: Фінанси, ЮНІТІ, 1998. – 639 с. 8. Пехник А.В. *Іноземні інвестиції в економіку України: Навч. Посібник*. – К.: Знання, 2007. – 335 с. 9. Пересада А.А. *Інвестування: Навч. посібник*. – К.: КНЕУ, 2004. – 250 с. 10. Реверчук С.К., Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. та ін. *Інвестологія: наука про інвестування: Навч. посібник – Атіка*, 2001. – 264 с. 11. Рут Френклін Р., Філіпенко А. *Міжнародна торгівля та інвестиції / Пер. з англ.* – К.: Основи 1998, – 665 с. 12. *Aussenwirtschaftslexikon / Herausg. von Butt D. - Koln: Deutscher Wiert John von Freund*, 1989.

УДК 334.72

О.Г. Саламанович

Буковинський університет, м. Чернівці

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

© Саламанович О.Г., 2008

Розглянуто тенденції розвитку інноваційно-інтегрованих структур малого підприємництва як одного з пріоритетних напрямів діяльності в Україні. Проаналізовано вплив інноваційно-інтегрованих структур малого підприємництва на розвиток економіки України. Досліджено проблеми розвитку малого підприємництва на сучасному етапі та запропоновано пропозиції щодо їх усунення.

The development trends of the small enterprise innovative integrated structures as one of priority directions of activity in Ukraine are considered in this article. The small enterprise innovative integrated structures influence on the economy development of Ukraine is analyzed. We have also examined the problems of small enterprises development at the present moment and the ways of solving these problems are suggested.

Постановка проблеми. Міжнародний досвід виходу різних країн із глибокої і затяжної економічної кризи свідчить про те, що без залучення і ефективного використання великого вітчизняного чи іноземного капіталу перебудувати економіку цих країн неможливо.

Одним з найважливіших принципів формування системи і механізму управління інноваційної політики є створення умов для оптимального розвитку науково-технічного потенціалу національної економіки.

Механізм створення і поширення державної інноваційної політики, маючи істотні національні особливості, передбачає три складові: систему державної підтримки фундаментальних і пошукових досліджень; різноманітні форми та джерела фінансування і непрямого стимулювання досліджень; максимальне стимулювання малого інноваційного підприємства та підтримку його.

У розвинутих країнах світу відомі методи і засоби здійснення державної інноваційної політики, які стимулюють інноваційну активність бізнесу. Основними з них можна виділити такі: застосування податкових пільг для інноваційних фірм; амортизаційних відрахувань; регулювання передавання технології; система контрактних взаємовідносин; зняття деяких обмежень щодо охорони навколишнього середовища, антитрестівського законодавства; різні форми підтримки міжорганізаційної кооперації та малого інноваційного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний інтерес як у практичному, так і в теоретичному аспектах становлять фундаментальні праці таких учених економістів: О.С. Кузьмін, В.К. Євдокименко, Б.Ф. Заболоцький, М.А. Йохна, В.В. Стадник, П.П. Микитюк, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та інші.